

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział 1. Źródła, na których wyrosła psychologia różnic indywidualnych	13
1.1. Poprzednicy	13
1.2. Inicjatorzy	15
1.3. Przedmiot badań psychologii różnic indywidualnych	23
Rozdział 2. Podstawowe kategorie służące do opisu różnic indywidualnych	25
2.1. Pojęcie cechy	26
2.2. Krytyka pojęcia cechy i reakcja na nią	28
2.3. Różnice między cechami a stanami	33
2.4. Hipotetyczny status cechy	35
2.5. Typ jako kategoria klasyfikacyjna oparta na koncepcji cech	38
Rozdział 3. Determinanty różnic indywidualnych: dziedziczność i środowisko	42
3.1. Nieporozumienie wokół sporu „dziedziczność czy środowisko?”	42
3.2. Selekcja jako źródło wnioskowania o wkładzie dziedziczności i środowiska do różnic indywidualnych w zachowaniu zwierząt	44
3.3. Wkład dziedziczności i środowiska do różnic indywidualnych u ludzi: podstawowe paradygmaty i metody genetyki zachowania	47
3.3.1. Części składowe wyposażenia genetycznego i środowiska	48
3.3.2. Podstawowe metody badania wkładu czynnika genetycznego i środowiska do różnic indywidualnych w zachowaniu człowieka	53
3.3.3. Wyjście poza współczynniki korelacji: metody pozwalające na semiprzyczynowe wnioskowanie o wkładzie czynników genetycznych i środowiskowych w wariację fenotypową	56
3.4. Zastosowanie genetyki molekularnej do badań nad zachowaniem	58
Rozdział 4. Inteligencja: definicje, struktura i procesy poznawcze	62
4.1. Czym jest inteligencja?	63
4.2. Struktura inteligencji	70
4.2.1. Modele czynników równorzędnych	74
4.2.2. Modele czynników hierarchicznych	77
4.3. Inteligencja widziana z perspektywy procesów poznawczych uczestniczących w zachowaniu inteligentnym	84
4.3.1. Triarchiczna teoria inteligencji	84
4.3.2. Formalna teoria inteligencji	89
4.4. Teoria wielu inteligencji	92

Rozdział 5. Mechanizmy poznawcze i biologiczne leżące u podstaw inteligencji	96
5.1. Inteligencja a szybkość i efektywność wykonywania elementarnych zadań poznawczych	97
5.1.1. Czas reakcji elementarnych zadań poznawczych	98
5.1.2. Czas inspekcji	103
5.1.3. Składniki poznawcze występujące w trakcie rozwiązywania zadań a inteligencja psychometryczna	107
5.2. Mózg a inteligencja	113
5.2.1. Czynność bioelektryczna mózgu a inteligencja	113
5.2.2. Aktywność metaboliczna mózgu a inteligencja	118
5.2.3. Wielkość mózgu a inteligencja	120
5.3. Rola czynników genetycznych i środowiskowych w kształtowaniu różnic indywidualnych w inteligencji	123
5.3.1. Zbliżony wkład czynnika genetycznego i środowiska w wariancję inteligencji: wyniki badań oparte na metaanalizach	124
5.3.2. Wkład czynnika genetycznego w korelację między inteligencją ogólną a specyficznymi zdolnościami poznawczymi oraz specyfika rozwojowa determinant różnic indywidualnych w inteligencji	128
5.3.3. Nowe perspektywy badań nad rolą genów leżących u podstaw inteligencji: od genetyki zachowania do genetyki molekularnej	134
5.4. Ewolucja mózgu a inteligencja	136
5.4.1. Wybrane teorie wyjaśniające filogenezę inteligencji biologicznej	137
5.4.2. Encefalizacja a inteligencja	140
5.4.3. Strukturalne zróżnicowanie mózgu, iloraz encefalizacji a zachowania inteligentne	141
Rozdział 6. Rola adaptacyjna inteligencji w życiu codziennym	144
6.1. Badania longitudinalne Lee Termana nad powodzeniem życiowym dzieci o wybitnej inteligencji	145
6.2. Inteligencja a wykształcenie	147
6.3. Związek inteligencji z ubóstwem i patologią życia codziennego	152
6.4. Inteligencja jako predyktor efektywności pracy i uczenia się czynności zawodowych	155
6.5. Wartość predyktywna inteligencji w służbach wojskowych	161
6.6. Inteligencja praktyczna jako predyktor powodzenia życiowego oparty na wiedzy i doświadczeniu	162
6.7. Longitudinalne badania nad powodzeniem życiowym przeprowadzone na warszawskich 11-latkach o zróżnicowanych zdolnościach ogólnych	163
6.8. Uwagi końcowe	164
Rozdział 7. Osobowość jako zespół cech: od Allporta do modelu wielkiej piątki	166
7.1. Gordon Allport – inicjator teorii osobowości opartych na pojęciu cechy	167
7.2. 16-Czynnikowy model osobowości w ujęciu Raymonda Cattella	170
7.2.1. Koncepcja cechy	171
7.2.2. Źródła informacji o osobowości: dane L, dane Q i dane T	173
7.2.3. Uwagi krytyczne	177

7.3. Leksykalne badania nad strukturą osobowości	179
7.3.1. Pionierzy leksykalnego modelu struktury osobowości	179
7.3.2. Leksykalne studia nad strukturą osobowości – wkład badaczy w okresie minionego ćwierćwiecza	182
7.3.3. Swobodne opisy osobowości oparte na modelu PMO	186
7.3.4. Uwagi krytyczne	187
7.4. Psychometryczne badania nad strukturą osobowości w ramach modelu PMO	188
7.4.1. Kwestionariusze skonstruowane do pomiaru pięciu czynników osobowości	188
7.4.2. Czynniki NEOAC jako podstawowe wymiary (cechy) osobowości	192
7.4.3. Teoria pięciu czynników w ujęciu Costy i McCrae'a	195
7.4.4. Typy osobowości jako specyficzna konfiguracja czynników postulowanych w ramach modelu PMO	198
7.4.5. Uwagi krytyczne	201
Rozdział 8. Teorie temperamentu koncentrujące się na dziecku	204
8.1. Interakcyjna teoria temperamentu Thomasa i Chess	206
8.1.1. Kategorie temperamentu i ich konstelacje	206
8.1.2. Temperament trudny a zaburzenia w zachowaniu	208
8.1.3. Metody pomiaru temperamentu	209
8.1.4. Uwagi krytyczne	210
8.2. Rozwojowy model temperamentu	211
8.2.1. Temperament jako konstytucjonalnie uwarunkowane różnice indywidualne w reaktywności i samoregulacji	211
8.2.2. Struktura i pomiar temperamentu	213
8.2.3. Uwagi krytyczne	214
8.3. Koncepcja temperamentu zahamowanego i niezahamowanego	215
8.3.1. Dwie podstawowe kategorie temperamentu i sposób ich pomiaru	215
8.3.2. Biologiczne podstawy temperamentu	217
8.3.3. Uwagi krytyczne	218
8.4. Behawioralno-genetyczna teoria temperamentu	219
8.4.1. Trzy podstawowe temperamenty i ich rola adaptacyjna	219
8.4.2. Biologiczne podstawy temperamentów EAS	222
8.4.3. Uwagi krytyczne	222
Rozdział 9. Teorie temperamentu skoncentrowane na człowieku dorosłym	224
9.1. Teoria PEN – koncepcja trzech superczynników w ujęciu Eysencka	224
9.1.1. Podstawowe wymiary i struktura temperamentu (osobowości)	225
9.1.2. Biologiczne podstawy czynników PEN	227
9.1.3. Kwestionariuszowy pomiar czynników PEN	230
9.1.4. Funkcjonalne znaczenie czynników PEN	231
9.1.5. Uwagi krytyczne	235
9.2. Teoria poszukiwania doznań	237
9.2.1. Poszukiwanie doznań: pojęcie, struktura i pomiar	237
9.2.2. Podstawy biologiczne poszukiwania doznań	239
9.2.3. Funkcjonalne znaczenie cechy poszukiwania doznań	240
9.2.4. Uwagi krytyczne	243

9.3. Psychobiologiczny model temperamentu	243
9.3.1. Lokalizacja temperamentu w strukturze osobowości	244
9.3.2. Biologiczne podstawy cech temperamentu	246
9.3.3. Kwestionariusze stosowane do pomiaru cech temperamentu	248
9.3.4. Uwagi krytyczne	249
9.4. Regulacyjna teoria temperamentu	250
9.4.1. Podstawy teoretyczne i struktura temperamentu	250
9.4.2. Pomiar cech temperamentu i ich podstawy biologiczne	254
9.4.3. Funkcjonalne znaczenie cech temperamentu	255
9.4.4. Uwagi krytyczne	258

Rozdział 10. Funkcjonalne znaczenie temperamentu i rola specyficznych dla niego mechanizmów biologicznych uczestniczących w regulacji wartości stymulacyjnej sytuacji i zachowań	259
10.1. Miejsce aktywacji w badaniach nad temperamentem	260
10.1.1. Pojęcie aktywacji	261
10.1.2. Aktywowalność jako współdeterminanta poziomu aktywacji	263
10.1.3. Aktywowalność jako konstrukt pozwalający na wyjaśnienie biologicznych podstaw różnic indywidualnych w temperamencie	265
10.2. Funkcjonalne znaczenie temperamentu u dzieci	268
10.3. Związek cech temperamentu ze zjawiskami stresu: badania na populacji dorosłych	272

Rozdział 11. Style jako konstrukty psychologiczne podkreślające istnienie różnic indywidualnych w sposobach funkcjonowania człowieka	281
11.1. Style poznawcze	282
11.1.1. Zależność – niezależność od pola	283
11.1.2. Refleksyjność – impulsywność	288
11.1.3. Style myślenia	294
11.2. Style radzenia sobie ze stresem	298
11.2.1. Style a strategie i proces radzenia sobie ze stresem	299
11.2.2. Style radzenia sobie ze stresem w ujęciu Endlera i Parkera	301
11.2.3. Style odbioru informacji w sytuacji zagrożenia	303
11.3. Style radzenia sobie jako sposoby samoregulacji w sytuacji zagrożenia	305

Rozdział 12. Różnice indywidualne i wynikające stąd konsekwencje społeczne: rozważania ogólne	309
--	------------

Bibliografia	319
-------------------------------	------------

Indeks nazwisk	356
---------------------------------	------------

Indeks haseł	366
-------------------------------	------------